

REPUBLIKA SLOVENIJA
MINISTRSTVO ZA KULTURO

Izobraževanje

PRESOJA VPLIVOV NA KULTURNO DEDIŠČINO

Ljubljana, 7.11.2019

Izhodišča strateške
presoje vplivov na
kulturno dediščino

dr. Aleš Mlakar

Osnove za pripravo izhodišč in priročnika

Pravni okvir varstva kulturne dediščine

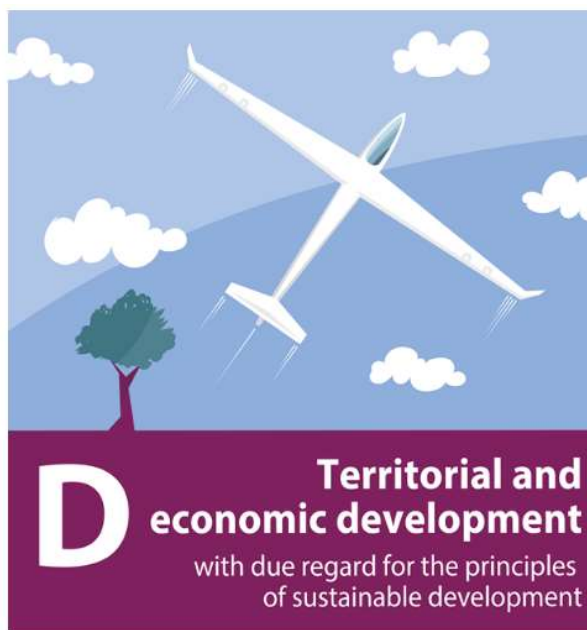
- **Dokumenti in predpisi RS:** Nacionalni program za kulturo, Arhitekturna politika
- **Mednarodne konvencije:** Granadska konvencija, Malteška konvencija, Evropska konvencija o krajini, Okvirna konvencija Sveta Evrope o vrednosti kulturne dediščine za družbo (konvencija iz Fara)
- **Resolucije in deklaracije Sveta Evrope, sprejete na ministrskih konferencah:** 6. evropska konferenca ministrov, pristojnih za kulturno dediščino (Namur, 2015): Namurska deklaracija

Pravni okvir varstva kulturne dediščine

- **Resolucije in priporočila Sveta Evrope, Odbora ministrov:** Evropska strategija kulturne dediščine za 21. stoletje: Priporočila Odbora ministrov za države članice o Evropski strategiji kulturne dediščine za 21. stoletje (CM/Rec(2017)1)

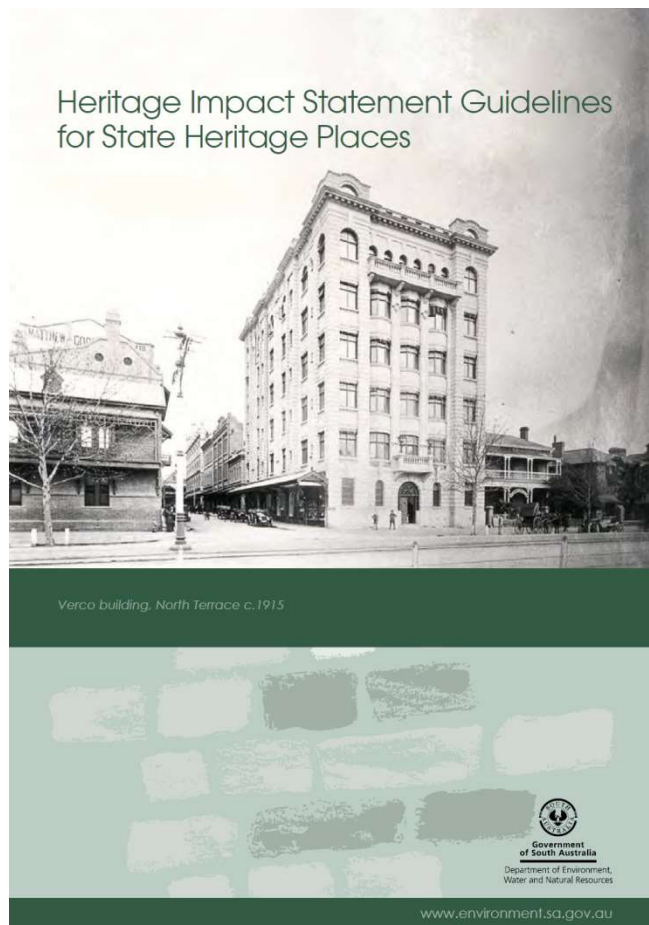

<https://www.coe.int/en/web/culture-and-heritage/strategy-21>

Referenčna gradiva in tuja navodila s področja strateške presoje vplivov na okolje/dediščino

- Navodila za presojo vplivov na okolje nekaterih planov, programov ali projektov na dediščinske vrednosti zgodovinskih območij, SUIT, 2004
- Navodila za presojo vplivov na dediščino za svetovno kulturno dediščino, ICOMOS, 2011
- Smernice za pripravo mnenja o vplivih na dediščino za dediščino državnega pomena, Vlada Južne Avstralije, 2013

Referenčna gradiva in tuja navodila s področja strateške presoje vplivov na okolje/dediščino

Sustainability Appraisal and Strategic Environmental Assessment

Historic England Advice Note 8

- Tehnična navodila kanadske agencije za presojo vplivov na okolje za presojanje prostorske in kulturne dediščine ali katerega koli objekta, lokacije ali predmeta, ki ima zgodovinski, arheološki, paleontološki ali arhitekturni pomen, 2012
- Priporočila Historic England v zvezi z oceno trajnosti in strateško presojo vplivov na okolje, 2016

Ocena dosedanje prakse

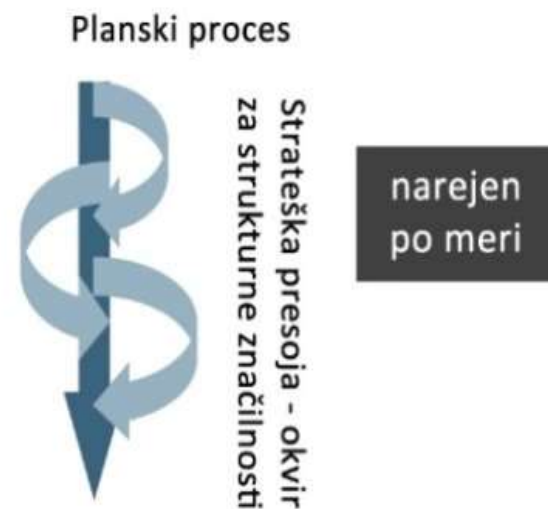
- mnenja strokovnjakov na MK in območnih enotah ZVKDS ter izdelovalcev OP
- primerljiva analiza evropske prakse: The Scottish SEA Review, 2011; Partidario, 2012; Study concerning ... effectiveness of the SEA Directive, 2016
- strinjati se je mogoče z oceno, da je uvedba CPVO prinesla povečanje pomena varstvenih izhodišč v načrtovalski praksi
- velika raznolikost prakse in uspešnosti uresničevanja ciljev celostnega ohranjanja kulturne dediščine pri pripravi planov
- praksa praviloma temelji na normativnem varstvu z določanjem omilitvenih ukrepov in redko prispeva k oblikovanju celovitih in inovativnih rešitev
- okoljska poročila so prepogosto splošna v vseh fazah in vsebinah, osiromašena na prepis smernic Ministrstva za kulturo in poročil o oceni arheološkega potenciala

- ocenjevanje je osredotočeno zgolj na ugotavljanje dejstva posega v objekt ali območje kulturne dediščine, brez ocene stvarnega vpliva in širokega razumevanja pomena varstva in celostnega ohranjanja kulturne dediščine v prostoru in družbi
- napačne interpretacije vplivov, ki lahko, če ostanejo neodkrite, prispevajo k uničenju kulturne dediščine
- ker postopek CPVO pogosto ne prinaša dodane vrednosti, pač pa zgolj postopkovno, časovno in stroškovno obremenitev, Ministrstvo za kulturo čedalje pogosteje izda mnenje, da izvedba CPVO ni potrebna, saj ocenjuje, da je mogoče vsa vprašanja, povezana s celostnim ohranjanjem kulturne dediščine, učinkovito rešiti v procesu priprave plana

Temeljna pravila strateškega presojanja vplivov na kulturno dediščino

1. Presoja vplivov na kulturno dediščino kot nepretrgan, ponavljajoč in dinamičen proces

- celostno ohranjanje kulturne dediščine in presojo vplivov nanjo **se nenehno, na različnih ravneh, z različno natančnostjo in poudarki vključuje v proces priprave planov** (ali projektov)
- vplivi na kulturno dediščino se smiselno presojajo vedno, ne glede na formalno izvedbo postopka CPVO (ali PVO)

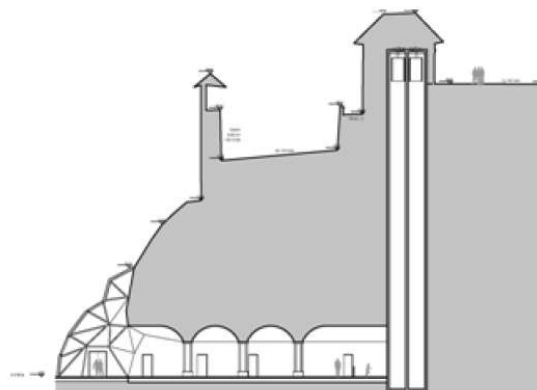
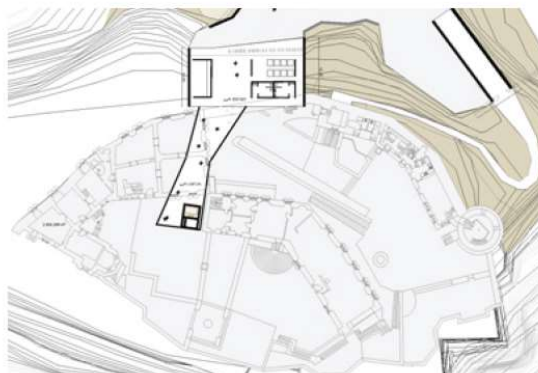
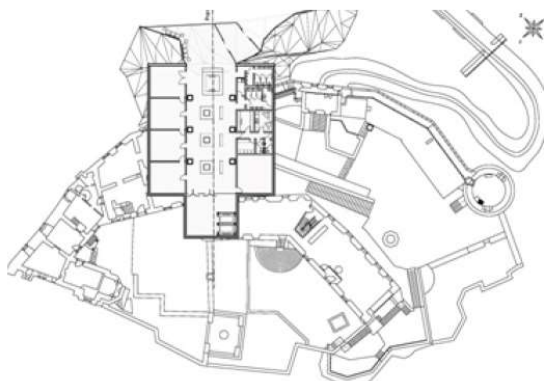
Na odločitve osredotočena povezava med strateško presojo vplivov na okolje in procesom sprejemanja odločitev (Partidario, 2012)

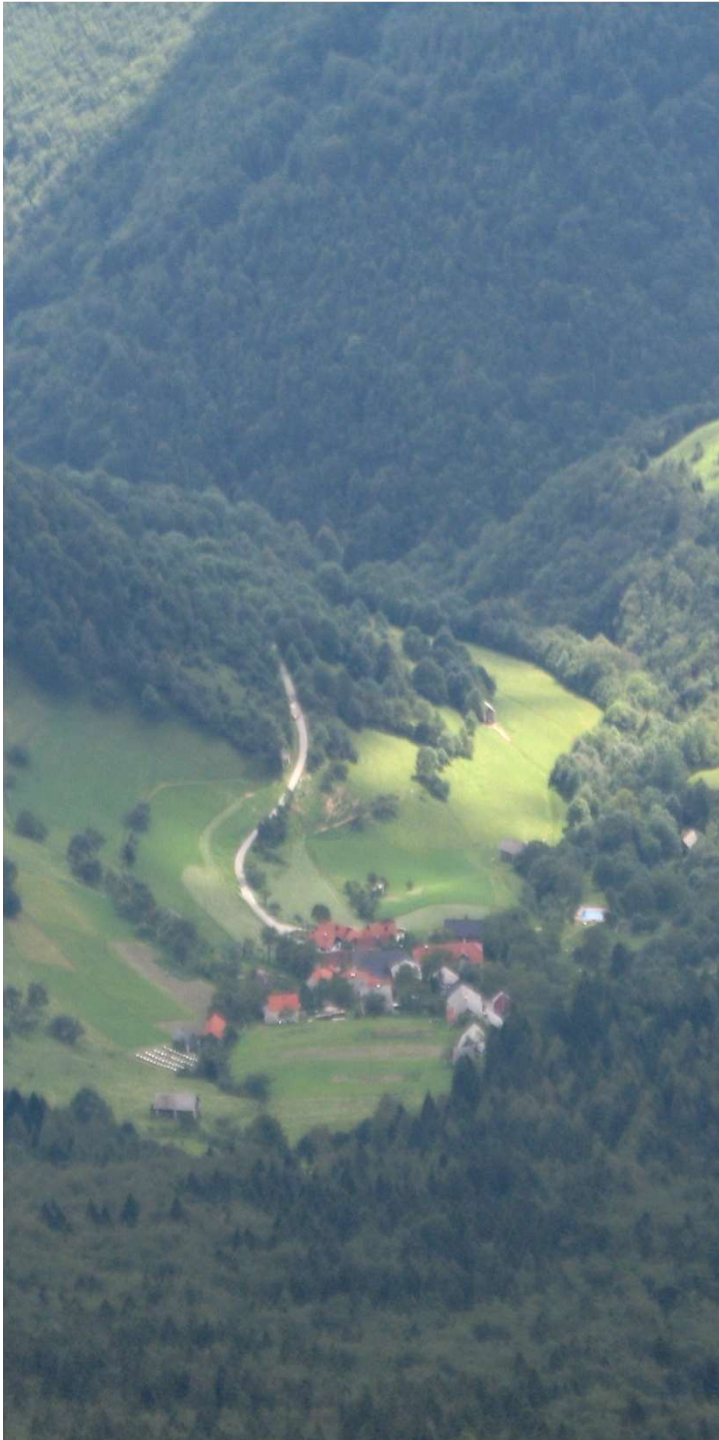
2. Presoja vplivov kot optimizacijski in načrtovalni postopek

- presoja vplivov na kulturno dediščino je **neločljiv del (prostorskega) načrtovanja (priprave planov)**, usmerjena v **iskanje (naj)boljših rešitev in podajanje izvedljivih omilitvenih (izboljševalnih) ukrepov** – konceptualnih, prostorskih/lokacijskih in tehnoloških/oblikovalskih
- aktivna vloga izdelovalca okoljskega poročila
- postopek CPVO ne sme biti osredotočen na pripravo in popravke okoljskega poročila, temveč v izboljšavo plana
- rezultat presoje in vsebina okoljskega poročila ni presoja vplivov sama po sebi, ampak jasno, merljivo, dokumentirano izboljšanje plana
- prostorske rešitve in presoja (okoljsko poročilo) naj nastajajo sočasno/vzporedno

Primer optimizacije rešitve dvigala na Blejski grad

3. Široko razumevanje kulturne dediščine

- poleg obravnave posamičnih objektov, območij in predmetov, ki so varovani zlasti zaradi njihove zgodovinske, arheološke, arhitekturne in krajinske pomembnosti, se upoštevata simbolni, duhovni, kulturni in identifikacijski pomen celote ter njen zgodovinski kontekst
- presoja naj ne bo omejena le na enote kulturne dediščine, upošteva se tudi tiste prostorske entitete, ki niso formalno varovane, pa vendar pomembne z vidika ohranjanja kulturnosti in prepoznavnosti prostora

- **Navodila Kanadske agencije za presojo vplivov na okolje** (2001) poudarjajo, da je dediščina široko obsegajoč pojem, povezan s pomembnimi vidiki človeške zgodovine in kulture (obsegajo različne družbene, gospodarske, politične, okoljske, znanstvene, naravne in kulturne razsežnosti)
- **Navodila Evropske komisije za presojo vplivov na okolje** (2001) usmerjajo k upoštevanju območij kulturnega pomena, ne samo varovanih območij, temveč tudi drugače prepoznanih
- **Projekt SUIT** (2004) presojo razume široko, kot "presojo kulturnega pomena", vključuje zgodovinski vidik, raziskovalni vidik (pomen in možen pomen informacij o dediščini), estetski vidik (spremembe podobe grajenih struktur ali krajinske slike), socialni vidik (osvetlitev vrednot, duhovni, politični ali narodni pomen, ekonomski vidik (upoštevanje stroškov raziskav, ekonomske koristi zaradi večje privlačnosti za bivanje ali opravljanje gospodarske dejavnosti)

4. Presoja vplivov na arheološke ostaline

- presoja se tudi vplivi na arheološke ostaline, ki še niso strokovno identificirane in registrirane

5. Upoštevanje širitve pojmovanja kulturne dediščine na nesnovno kulturno dediščino

- presoja naj, kadar je to smiselno in mogoče, vključuje tudi nesnovno kulturno dediščino – prakse, predstavitve, izraze, znanja, veščine in z njimi povezana orodja, predmete, izdelke in kulturne prostore, ki jih skupnosti, skupine in posamezniki prepoznavajo kot del svoje kulturne dediščine
- vključitev nesnovne kulturne dediščine v presojo je pomembno predvsem takrat, ko je za njeno ohranitev pomemben prostor, v katerem je nastala in se razvijala

Register nesnovne kulturne dediščine

www.nesnovnadediscina.si/sl/register

Suhozidna gradnja

Tradicionalno pridelovanje morske soli

Gradnja kranjskih sten

6. Celovitost obravnave kulturne dediščine

- ne gre zgolj za ugotavljanje dejstva posega v enoto kulturne dediščine, **ugotavljati je treba stvarne vplive**
- preverjanje skladnosti programa ali posega s konkretnimi določili varstva in varstvenimi režimi, ki veljajo za posamezno enoto kulturne dediščine
- ne gre le ugotavljanje fizičnih vplivov na posamezne enote dediščine, temveč **se upošteva vse vidike celostnega ohranjanja kulturne dediščine**, ukrepe in dejanja, ki vodijo k varstvu in skupnemu uživanju dediščinskih celot
- preveritev, ali plan lahko in kako prispeva k uveljavljanju teh ukrepov – presoja se zato začne z ovrednotenjem osnovnih ciljev plana – ugotavljanjem, ali je v njih vključeno celostno ohranjanje kulturne dediščine, ga plan sploh zazna, spodbuja

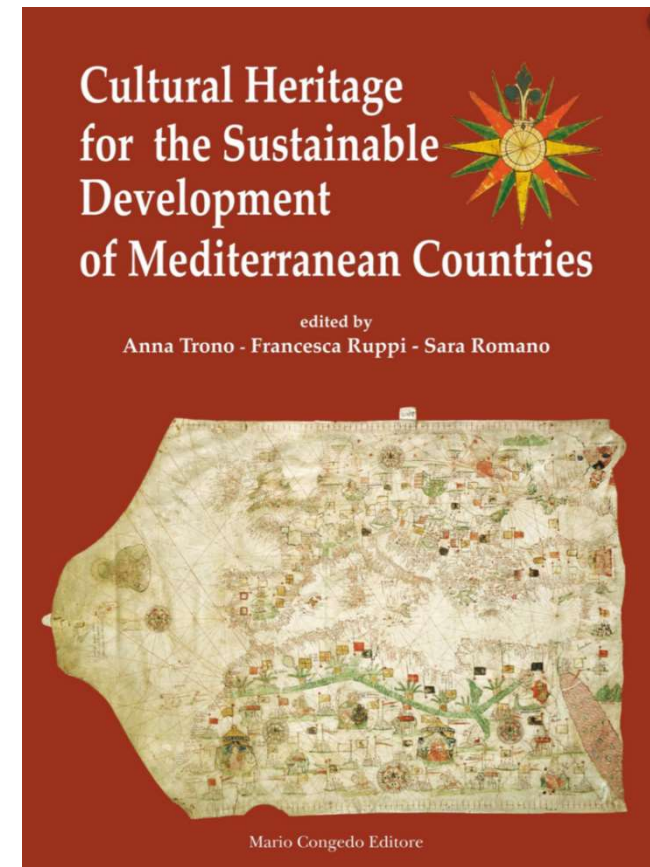
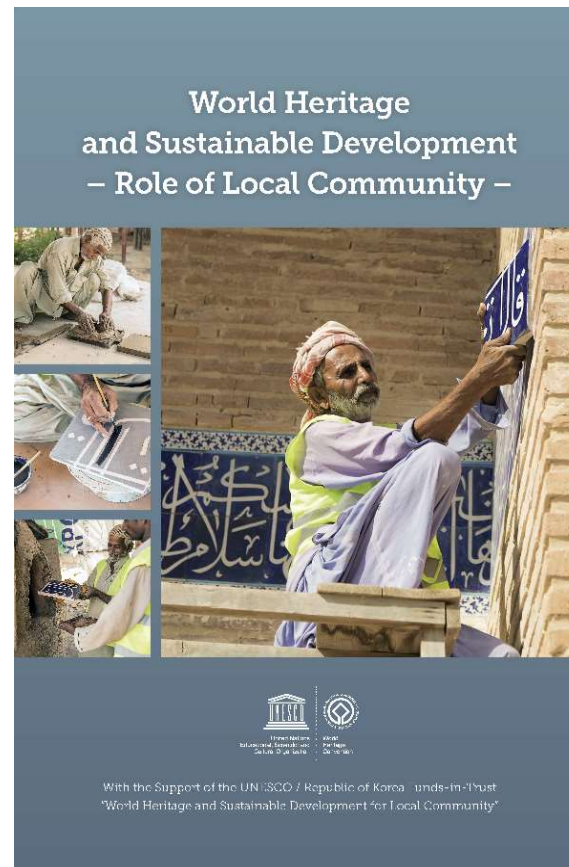
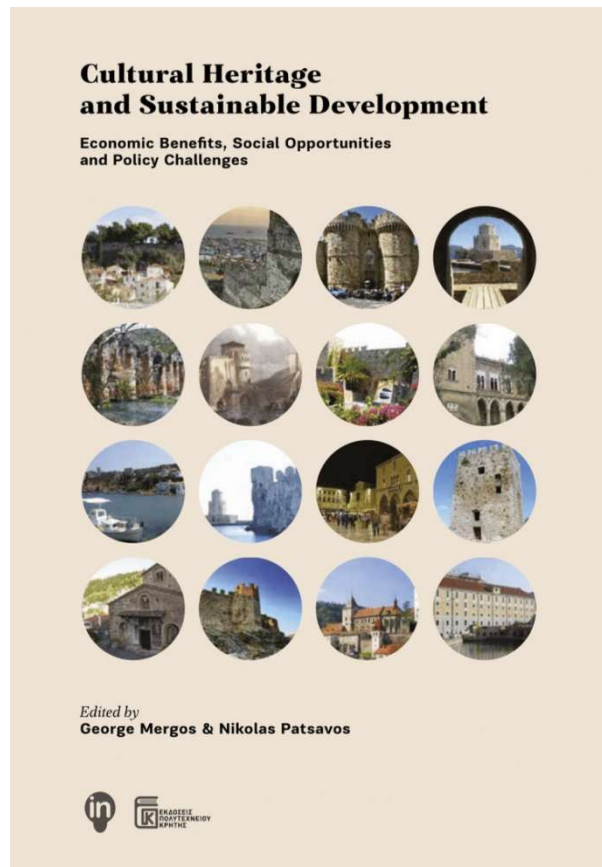
- upoštevanje celostnega ohranjanja kulturne dediščine, z analizo sovpadanja plana z ukrepi, s katerimi se zagotavljajo nadaljnji obstoj in obogatitev kulturne dediščine, njeno vzdrževanje, prenova, oživljanje in aktivna ter trajnostna (upo)raba na način in v obsegu, ki dolgoročno ne povzročata razvrednotenja kulturne dediščine ali celo izgube dediščinskih (spomeniških) lastnosti

7. Kulturna dediščina kot dejavnik trajnostnega prostorskega razvoja

- ukvarjanje s kulturno dediščino naj temelji na izhodiščih trajnostnega razvoja – to pomeni
 - a) razvoj, ki bo omogočal trajno ohranjanje prostora (kulturne dediščine)
 - b) razvoj, pri katerem se samoomejujemo,
 - c) izbiranje tiste možnosti za prihodnost, ki je za ohranjanje prostora (kulturne dediščine) in hkrati za zadovoljevanje pravih potreb najobetavnejša
- ohranjena kulturna dediščina in njena integracija v prostoru je ena od nosilcev trajnostnega razvoja na vseh ravneh in področjih družbe
- kulturna dediščina **je dejavnik kakovosti prostora ter vir blaginje in priložnosti za razvoj**

- ohranjena kulturna dediščina in njena integracija v prostoru je ena od nosilcev trajnostnega razvoja na vseh ravneh in področjih družbe
- kulturna dediščina **je dejavnik kakovosti prostora ter vir blaginje in priložnosti za razvoj**

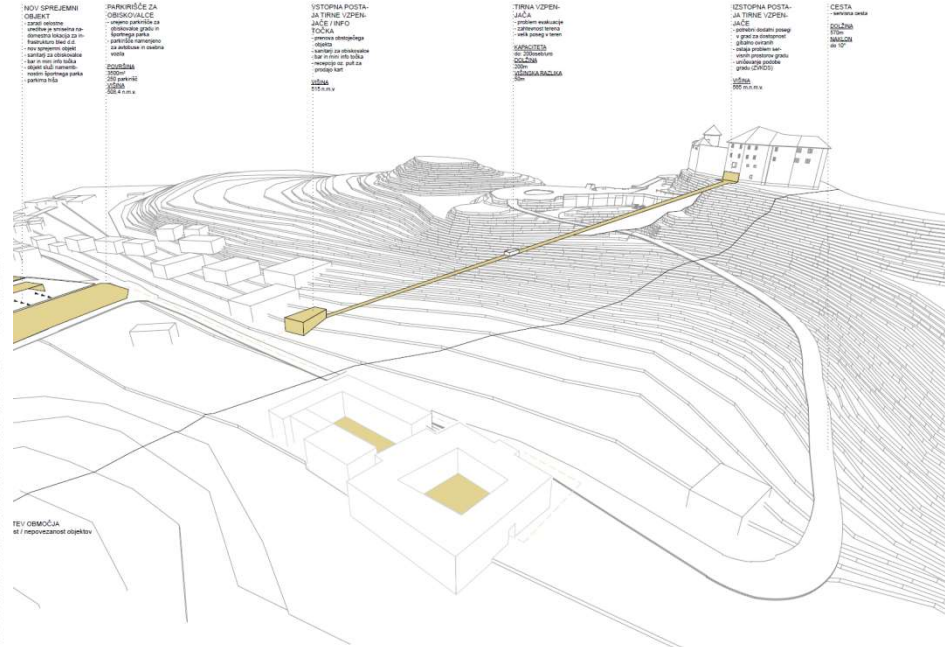
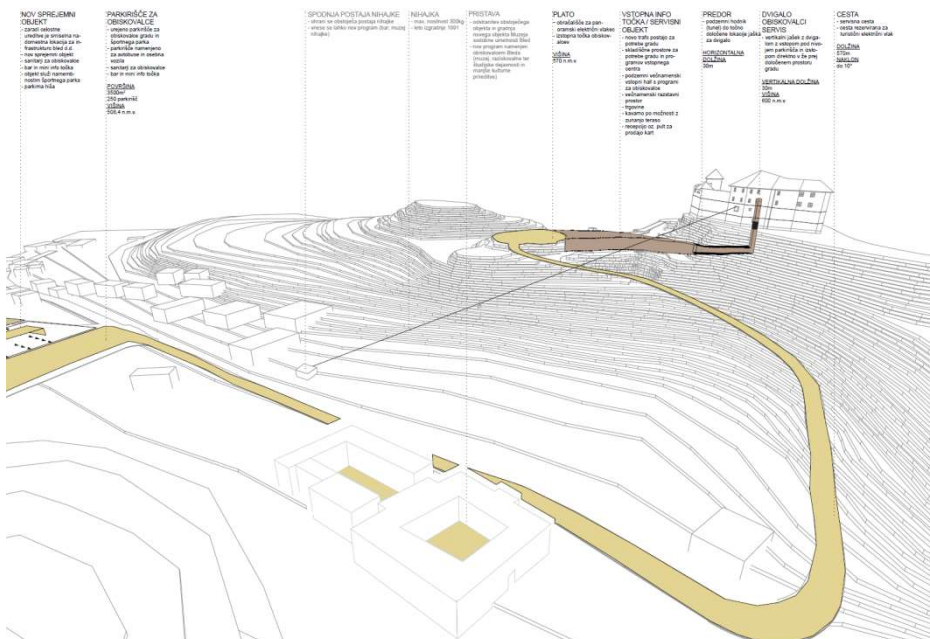

8. Zgodnje vključevanje presoje v proces priprave planov

- celostno ohranjanje kulturne dediščine in presoja vplivov nanjo se vključujeta že v zgodnje faze priprave planov, v opredeljevanje ciljev, pripravo strokovnih podlag, študij izvedljivosti, pobud, izhodišč

9. Način razmišljanja v alternativah

- celostno ohranjanje kulturne dediščine se upošteva pri oblikovanju, primerjavi in izboru alternativ
- ne bi smeli uporabiti alternative, ki negativno vpliva na kulturno dediščino, če vemo, da obstaja alternativa, ki je enako učinkovita, sprejemljiva z drugih okoljskih vidikov in je njen vpliv primerjalno manjši ali celo pozitiven
- upoštevajo se le alternative, ki dejansko in realno rešujejo obravnavan načrtovalsko-presojevalski problem

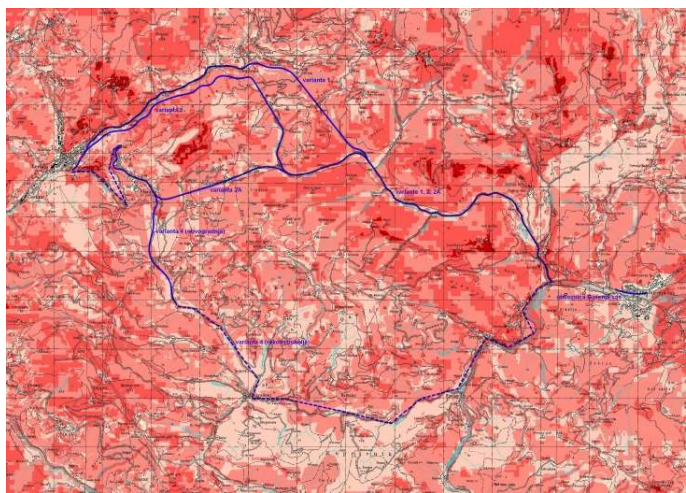
TEV OBMOČJA
st / nepovezanost objektov

10. Prilagajanje strukture, vsebine in metod presoje vsakokratnemu presojevalskemu problemu

- struktura okoljskega poročila, obravnavane vsebine, okoljski cilji plana, kazalniki in metode vrednotenja vplivov plana se prilagajajo vsakokratnemu presojevalskemu problemu – namenu presoje (angl. *fit for purpose*), predvsem hierarhični ravni, vrsti in konkretni vsebini plana
- ustreznost podatkov o stanju kulturne dediščine
- racionalnost presoje, preprečuje se priprava vsebin, ki so same sebi namen, zagotavlja osredotočenost presoje na bistvena vprašanja
- dosledno se izvaja vsebinjenje (angl. *scoping*), katerega rezultat je opredelitev možnih vplivov na kulturno dediščino ter določitev okvira in načina priprave OP

11. Uporaba razumnih metod in postopkov

- čim objektivnejše metode dela in metode, ki se uporabljajo že kot optimizacijsko orodje in odkrivajo sprejemljivost posegov z vidika celostnega ohranjanja kulturne dediščine na celotnem možnem "prizadetem" območju (npr. analiza ranljivosti prostora)
- načelo "zdrave pameti"

12. Aktivno in tvorno sodelovanje

- komunikacija kot vitalni element načrtovalčevega in presojevalčevega dela, namenjena ustvarjanju skupnih ciljev, posredovanju znanja, razvoju skupnih rešitev in družbenemu učenju

13. Strokovna usposobljenost

- izbirajo se za področje celostnega ohranjanja kulturne dediščine referenčni in ustrezno strokovno usposobljeni izdelovalci planov in okoljskih poročil
- potrebno je znanje s področja družboslovja, umetnosti in zgodovine kot tudi inženirsko in prostorskonačrtovalsko znanje
- poznavanje in upoštevanje pravnih in strokovnih norm varstva in celostnega ohranjanja kulturne dediščine, vključno z mednarodnimi predpisi in dokumenti